

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, datums skatāms laika zīmogā

Nr. 9/6-3

Atzinums par 2024. gada 19. marta iesniegumu par 2023. gada 20. decembra Rus.LSM.lv publikācijas saturu

2024. gada 19. martā Latvijas sabiedrisko mediju ombuds Anda Rožukalne (turpmāk tekstā arī – ombuds) saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu (turpmāk – Iesniegums) par 2023. gada 20. decembra publikāciju Latvijas sabiedrisko mediju portālā Rus.LSM.lv (turpmāk – Rus.Lsm.lv) “(Не) мертвые души: граждане России, которых тут официально нет, хотя они есть” (<https://rus.lsm.lv/statja/novosti/analitika/20.12.2023-ne-mertvye-dusi-grazdane-rossii-kotoryx-tut-oficialno-net-xotya-oni-est.a536131/>) par Krievijas pilsoņu atspoguļošanas manieri.

Iesniedzējs lūdz skaidrot, vai šādu rakstu publicēšana atbilst sabiedriskā medija satura standartiem un mērķiem. Iesniegumā vērsta uzmanība arī uz satura atspoguļošanas tendencēm LSM.lv un Rus.Lsm.lv, jautājot par LSM.lv un Rus.Lsm.lv sensitīvu tematu atspoguļošanas pieeju. Vienlaikus Iesniegumā uzdoti vairāki vispārīgi jautājumi, kas nav tieši saistīti ar ombuda darbu.

Lai izvērtētu Iesniegumā minēto, ombuds no 2024. gada 19. marta līdz 9. aprīlim iepazinās ar Iesniegumā minēto Rus.Lsm.lv publikāciju un uzdeva jautājumus VSIA “Latvijas Televīzija” (turpmāk – LTV) galvenajai redaktorei Sigitai Roķei, Latvijas Sabiedrisko mediju portāla LSM.lv

(turpmāk – LSM.LV) galvenajai redaktorei Martai Ceravai, Rus.LSM.lv galvenajai redaktorei Jekaterinai Safronovai.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

konstatē:

[1] 2024. gada 19. martā saņemtajā Iesniegumā Iesniedzējs vērš ombuda uzmanību 2023. gada 20. decembrī Rus.Lsm.lv publicētajam rakstam “(He) мертвые души: граждане России, которых тут официально нет, хотя они есть” (<https://rus.lsm.lv/statja/novosti/analitika/20.12.2023-ne-mertvye-dusi-grazdane-rossii-kotoryx-tut-oficialno-net-xotya-oni-est.a536131/>).

Iesniedzēja ieskatā “termiņuzturēšanās atļauju zaudējušie Krievijas pilsoņi atspoguļoti kā Latvijas tiesiskās sistēmas upuri, radot priekšstatu, ka tiem vairs nebūs, kur dzīvot un kā gādāt sev iztiku. Vēršu uzmanību, ka šāds identisks raksts ir pārpublicēts pro-krieviskajā medijā “Sputnik News” (Pieejams: https://lv.sputniknews.ru/VNZ_21042016/), radot bažas, ka šādi LSM veicina Krievijas propagandas izplatīšanos Latvijas informācijas telpā.”

Konstatējot, ka Iesniegumā ir iekļauti arī jautājumi, kas neattiecas uz sabiedrisko mediju saturu un ombuda tiešajiem pienākumiem, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda

Rožukalne

zemāk atsevišķi sniedz atbildes uz šiem jautājumiem:

[2] Iesniedzējs Iesniegumā ir iekļāvis 3 papildu jautājumus, kuri neattiecas uz sabiedrisko mediju saturu un ombuda tiešajiem pienākumiem, tāpēc atbildes uz tiem ombuds sniedz atsevišķi šajā atzinuma daļā. Vērtējums, kas saistīts ar Rus.Lsm.lv publikāciju “(He) мертвые души: граждане России, которых тут официально нет, хотя они еть”, ir sniegts atzinuma daļā.

Jautājums: “Neizpratni rada atšķirīgais saturs un attieksme pret dažādiem sabiedrībā jūtīgiem tematiem starp LSM un RUS.LSM, kur tā vietā, lai skaidrotu sabiedrībai un veidotu vienotu vēsturisko izpratni un saliedētu sabiedrību, tiek veidotas dažādas informatīvās vides. Piemēram, 16.martā LSM atrodami 3 sižeti par latviešu leģionāriem(intervija ar A.Mortukānu; reportāža no Lestenes; sižets no Lielbritānijas “Daugavas Vanagiem”) un to lomu Latvijas vēsturē, bet neviens no tiem nav atrodams RUS.LSM. Lūgums skaidrot, vai šāda klaji atšķirīga attieksme pret

vēsturiski nozīmīgu vai jūtīgu datumu atspoguļošanu ir pieļaujama, un atbilst sabiedrisko mediju darbības mērķiem?”.

Atbilde: Šis ir pamatots jautājums, kas attiecas uz redakcionālo politiku un medija dienas kārtību. Redakcijas atbildes uz to lasāmas šeit: S.Rože skaidro, ka “LSM.lv un multimediju platforma RUS.LSM (kurā paspārnē strādā arī portāls rus.lsm.lv) – ir divas atšķirīgas redakcijas, kuras vieno viens ētikas kodekss, Latvijas Televīzijas vērtības un tehniskā platforma. Redakcijām ir veiksmīga sadarbība, papildinot un izmantojot vienai otras stiprās puses. Bet redakcijas strādā autonomi, balstoties uz savu izpratni par auditorijas vajadzībām, - nevienai nav pienākuma pārņemt pilnībā visu, ko publicē otra. Turklāt cilvēkresursu ziņā portāla redakciju “jaudas” stipri atšķiras. “Leģionāru piemiņas diena” nav oficiāli atzīmējama Latvijā, un pasākumus šajā dienā organizē politiskie spēki vai/un NVO. Līdz ar to tai ir cits statuss, nekā Latvijas Republikas likumā “Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām” uzskaitītajiem datumiem.

Līdz ar to Rus.LSM redakcija fokusējās uz tiesībsargājošu struktūru un dienestu darbu iespējamo provokāciju novēršanai “leģionāru piemiņas dienas” kontekstā, kā arī informēja lasītājus par to, kā noritēja gājiens, papildinot stāstu ar fotomateriāliem (sk. <https://rus.lsm.lv/statja/novosti/proisshestvija/16.03.2024-na-sestvi-pamyati-legionerov-zaderzana-prokremlevskaya-aktivistka-kreile.a546972/>).

Savukārt, auditorijas vēstures konteksta un notikumu zināšanu paplašināšanai portāla galvenajā lapā izvēlnē «Выбор редакции» visā dienas garumā tika izvietots agrāk publicētais raksts «Латышский легион Waffen SS: факты, трактовки и мифы» (<https://rus.lsm.lv/statja/novosti/analitika/16.03.2017-latyskii-legion-waffen-ss-fakty-traktovki-i-mify.a228292/>).

Jautājums: Vai Jūs (ombuds – ombuda piez.) apmierina, ka vairāk nekā 90% no mazākumtautību satura LR4 un LTV7 tiek veidots vienai etniskajai grupai, proti, krieviem, kas Latvijā pēc CSP datiem ir 24.4% no Latvijas iedzīvotājiem? Vai tā nav neproporcionāla attieksme par labu vienai etniskajai grupai?

Atbilde: Šis jautājums attiecas uz sabiedrisko pasūtījumu un likumā definētajiem pienākumiem sasniegt dažādas sabiedrības grupas, kā arī lēmumiem, kas pieņemti, lai izpildītu minēto. Aicinu Jūs to uzdot atbildīgajām amatpersonām. Lai atbildētu pēc būtības un aprēķinātu proporcijas, skopi kvantitatīvie dati, ko iekļaujat jautājumā, nav pietiekami. Pozitīvi būtu vērtējama Jūsu iniciatīva, rosinot pētniecību un dodot iespēju analizēt arī kvalitatīvos datus, kas saistīti ar mediju lietojuma funkcijām, uzticēšanos medijiem, attieksmi pret to profesionālo kvalitāti, mediju efektiem un citiem jautājumiem. Pēc Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes

(turpmāk – SEPLPL) sniegtās informācijas, mazākumtautību satura veidošanai no sabiedrisko mediju budžeta 2024. gadā ir paredzēts izmantot 9,3% (LR 13%, LTV 7%).

Jautājums: “Jautājums, Plašsaziņas līdzekļos un diskusijās Jūs (ombuds – *ombuda piez.*) un citi SEPLP darbinieki esat lietojuši apzīmējumu “krievvalodīgie” un argumentācijā nereti iedaliet sabiedrību un mediju patēriņu pēc lingvistiskā lietojuma. Vai ir kāds likums, MK noteikumi vai plānošanas dokumenti, kas nosaka šādu lingvistisku dalījumu un dod mandātu citas mazākumtautības (piemēram ukraiņus, baltkrievus u.c.) pieskaitīt “krievvalodīgajiem”, kaut tā nav viņu izcelsmes valoda un šī sabiedrības daļa ir Latvijas Republikas pilsoņi?”

Atbilde: Uz šo jautājumu pēc būtības varētu atbildēt, ja tas ietvertu konkrētāku notikumu un faktus, kā arī nolūku un kontekstu, kad konkrētais vārds izmantots. Tas tika lietots arī šī gada 8. aprīlī notikušajā Valsts Prezidenta diskusijā par sabiedriskajiem medijiem.

Daļēji šis jautājums attiecas uz SEPLP locekļiem, par kuru izteikumiem aicinu jautājumus uzdot konkrētajiem cilvēkiem.

Ar jautājumā minētā vārda skaidrojumu varat iepazīties šeit : [krievvalodīgie | Tēzauris \(tezauris.lv\)](#), kur tas skaidrots šādi: “Latvijā — lingvistiska minoritāte, kas aptver krievu nacionālās minoritātes valodas kolektīvu un tos citu etnosu pārstāvjus, kas savstarpējā saziņā lieto galvenokārt krievu valodu un valodas ziņā identificējas ar krievu nacionālo minoritāti, bet dažādā pakāpē saglabā etnisko kultūru un etniskās piederības apziņu”.

Tas ir bieži lietots termins un kategorija (ģimenē lietotā valoda) socioloģiskajos mediju auditorijas struktūras un dažādos sabiedriskās domas pētījumos. Man nav saprotama jautājuma daļa par likumiem un MK noteikumiem, jo vārdu un valodas lietojums ir brīvs. Jautājumā implicīti minētais, ka konkrētiem vārdiem un to lietojumam jāatbilst kādam papildus normatīvajam regulējumam (vairākos normatīvajos aktos jau ir minēti ierobežojumi) un prasība par vārda lietojumu atskaitīties savā un citu cilvēku vārdā, liek domāt par centieniem ierobežot vārda brīvību.

[2] Iesniegumā nav minēti konkrēti sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju vai LTV Rīcības un ētikas kodeksa pārkāpumi.

[3] Lai izvērtētu Iesniegumu, ombuds iepazīnās ar Rus.LSM.lv publikācijas saturu un bija saziņā ar LTV galveno redaktori. 2024. gada 4.aprīlī ombuds saņēma LTV atbildes vēstuli Nr.79/1-6.2 uz uzdotajiem jautājumiem par publikāciju.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

secina:

[4] Izvērtējot Rus.LSM.lv 2023. gada 20. decembra publikācijā “(He) мертвые души: граждане России, которых тут официально нет, хотя они есть” ietverto informāciju, secināms, ka tajā tiek atspoguļotas Krievijas pilsoņu statusa regulējuma izmaiņas – tiek sniegta informācija par Krievijas Federācijas pilsoņiem, kuriem anulēta uzturēšanās atļauja. Publikācijā skaidrots, cik cilvēku ir pametuši Latviju, kā notiek šī procesa uzraudzība un kontrole un kāda ir reālā situācija un sekas. Līdztekus minēts arī konkrēts piemērs, kas notiek ar Krievijas Federācijas pilsoņiem, ja viņi vēlas saņemt medicīnisko aprūpi.

[5] LTV galvenās redaktores Sigitas Roķes vēstulē ombudam par publikācijas virsraksta izvēli, īpaši vārdu savienojuma “(He) мертвые души” izveides motīviem, kā arī vēlāk tekstā darbības vārda «убыли» nozīmes lietojumu un mērķi, aprakstot statistikas datus, skaidrots, ka “«(He) мёртвые души...» virsrakstā ir alūzija uz krievu un ukraiņu literatūras klasiķa Nikolaja Gogoļa līdzīga nosaukuma («Мёртвые души») romānu. Romāna sižets stāsta, ka patiesībā miruši (neesoši) cilvēki uzskaitē (faktiski — statistikā) ir iegrāmatoti kā dzīvi. Vārdu salikums «мёртвые души» laika gaitā kļuva arī par frazeoloģismu, kas apraksta “uzskaites brīnumu” (frazeoloģisms burtiskā tulkojumā sen jau ir ienācis arī latviešu valodā; sk. piemēram, Tezaurs.lv šķirklī <https://tezaurs.lv/mwe:76906>). Redakcija uzskata, ka tas diezgan precīzi apraksta arī situāciju ar KF (Krievijas Federācijas – *ombuda piez.*) pilsoņiem, kuri tika izsvītroti no iedzīvotāju sarakstiem (reģistra), tātad juridiski vairs nav iedzīvotāji, bet faktiski, ar ļoti lielu iespējamību, joprojām atrodas (dzīvo) Latvijā. Tostarp ir zināms fakts, ka daļai no KF pilsoņiem kļūdu dēļ tika anulēts pastāvīgā iedzīvotāja statuss. Šie iedzīvotāji bija automātiski izsvītroti no daudziem reģistriem un, kamēr atjaunoja savas tiesības, oficiāli netika uzskaitīti par Latvijas iedzīvotājiem.

Redakcija kategoriski nepiekrīt apgalvojumam, ka raksta autors attēlo KF pilsoņus, kuri zaudējuši uzturēšanas atļaujas, par upuriem. Raksts pilnība balstās uz valsts un pašvaldību pārstāvju teikto, amatpersonas skaidro spēkā esošu likumdošanu, tās piemērošanas kārtību un tā rezultātus.

Redakcija nevar uzņemt atbildību par oficiālo pārstāvju teikto, ka arī par emocijām un/vai iespaidu, kādu, iespējams, izraisīs teiktais kādos lasītājos, bet atbild par teiktā precīzu atspoguļošanu.

Par darbības vārda “убыли” pielietojumu. Krievu valodā darbības vārdam “убыть” ir divas nozīmes:

1. Samazināties (apjoma, skaita, svāra utt);

2. Doties prom, izbraukt, pamest (kādu vietu).

Runājot par materiāla pārpublicāciju prokremliskā vietnē “Sputņik” jāatzīst, ka redakcija nevar kontrolēt, kas, kur un kādā veidā izmanto portālā publicēto saturu. Pārpublicācija bez redakcijas atļaujas ir aizliegta Lietošanas noteikumos (sk. <https://rus.lsm.lv/pravila-polzovanija/>), ka arī ar brīdinājumu visa portāla lapā: *Полное или частичное использование любых материалов допускается только с разрешения редакции LSM.LV.*). Mūsu atļauju “Sputņik” nav prasījis.”

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

vērš uzmanību:

[6] Sabiedrisko mediju ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un LTV Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu, ombuds nevērtē Iesniedzēja uzskatus vai iesniegumā pausto viedokli.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

atzīst:

[7] Iepazīstoties ar Iesniegumā minēto publikāciju, papildu publikācijām par šo tematu un raidījumiem par publikācijā aktualizēto tēmu – Krievijas pilsoņu statusa regulējuma izmaiņas, nekonstatēju tās tekstā Iesniegumā teiktā apstiprinājumu, ka “termiņuzturēšanās atļauju zaudējušie Krievijas pilsoņi atspoguļoti kā Latvijas tiesiskās sistēmas upuri, radot priekšstatu, ka tiem vairs nebūs, kur dzīvot un kā gādāt sev iztiku”. Publikācija ir par aktuālu jautājumu, tajā minētais atspoguļots precīzi, neitrāli, vispusīgi apskatot dažādas situācijas. Raksta autors aplūko un iztirzā publicēšanas laikā (2023. gada decembrī) aktuālu tēmu, pēta, cik daudzi Krievijas Federācijas pilsoņi ir zaudējuši uzturēšanās atļaujas, vai šie cilvēki reāli ir pametuši valsti, vai kāds šos datus apzina un veic uzskaiti, kādas sociālās garantijas šie cilvēki, uzturoties Latvijā bez atļaujas, vispār var iegūt. Autors izmantojis dažādus informācijas avotus, salīdzinājis datus un analizējis to pieejamību.

Varētu būt saprotami iebildumi par virsrakstā un vienā publikācijas teksta vietā lietoto vārdu izvēli (“ne – mirušās” dvēseles ((He) мертвые души), vai frāze par iedzīvotāju skaita samazināšanos “убыли» из-за дисбаланса рождений и смертей”, tomēr konkrētu vārdu nozīmju un epitetu lietojums nav kvalificējams kā neatbilstošs sabiedrisko mediju redakcionālajām vadlīnijām.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(*paraksts*)*

Anda Rožukalne

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU